

TALABALARNI KASBGA YO‘NALTIRIB O‘QITISHDA SOFT SKILLS KO‘NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Razzoqov Davron Niyozovich

*Osiyo Texnologiyalar Universiteti ‘‘Pedagogika’’ kafedrası dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi, ilmiy rahbar. 90 981 39 95*

Yusupova Dilnavoz Lutfullo qizi

Osiyo texnologiyalari universiteti 1- kurs magistranti

Annotatsiya. Talabalarni kasbga yo‘naltirib o‘qitishda soft skills ko‘nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi zamonaviy ta‘lim tizimining muhim qismidir. Texnik bilimlar va kasbiy malakalardan tashqari, shaxsiy va ijtimoiy ko‘nikmalar har bir mutaxassisning muvaffaqiyati uchun zarurdir. Soft skills deb ataladigan bu ko‘nikmalar insonning muloqot qilish, jamoada ishlash, muammolarni hal qilish, vaqtni boshqarish, liderlik qilish va stressga bardosh berish kabi qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Ular nafaqat ishga joylashishda, balki ish jarayonida ham muhim rol o‘ynaydi, shuning uchun talabalarni kasbga yo‘naltirishda ularni rivojlantirish texnologiyasi ta‘lim sifatini oshirishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: talabalar, soft skills ko‘nikmalari, texnologik o‘zgarishlar, stress, liderlik ko‘nikmalari.

Аннотация. Технология развития soft skills в профессиональном образовании является важной частью современной системы образования. Помимо технических знаний и профессиональной квалификации, для успешной деятельности каждого специалиста необходимы личностные и социальные навыки. Эти навыки, называемые soft skills, включают в себя такие способности человека, как коммуникабельность, работа в команде, решение проблем, управление временем, лидерство и стрессоустойчивость. Они играют важную роль не только при трудоустройстве, но и в рабочем процессе, поэтому технология их развития в профессиональном образовании является одним из основных инструментов повышения качества образования.

Ключевые слова: студенты, soft skills, технологические изменения, стресс, лидерские навыки.

Abstract. The technology of developing soft skills in vocational education is an important part of the modern education system. In addition to technical knowledge and professional qualifications, personal and social skills are necessary for the success of every specialist. These skills, called soft skills, include such human abilities as communication, teamwork, problem solving, time management, leadership and stress resistance. They play an important role not only in employment, but also in the work

process, therefore, the technology of developing them in vocational education is one of the main tools for improving the quality of education.

Keywords: students, soft skills, technological changes, stress, leadership skills.

Kirish. Kasbiy yo‘nalish tanlash hayotdagi eng muhim qarorlardan biridir. Yosh avlodning kelajakdagi muvaffaqiyati ko‘p jihatdan o‘zining kasbiy yo‘nalishini to‘g‘ri tanlashiga bog‘liq. Shu sababli, talabalarni kasbga yo‘naltirish jarayoni ta’lim tizimida alohida o‘rin tutadi. Bu jarayon nafaqat yoshlarning qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlash, balki ularni zamonaviy mehnat bozorining talablariga mos ravishda tayyorlashni ham o‘z ichiga oladi. Talabalarni kasbga yo‘naltirish ularning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi murakkab tizimdir, unda bilim, ko‘nikma va qobiliyatlarning uyg‘unligi muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda mehnat bozori doimiy o‘zgarishlar va yangiliklarga boy. Texnologiyalar rivojlanib, yangi kasblar paydo bo‘lib, eski kasblar esa o‘zgarishlarga duch kelmoqda. Shu bois, talabalarni kasbga yo‘naltirish jarayoni faqat mavjud kasblar haqida ma’lumot berishdan iborat emas, balki ularni o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashishga, yangi ko‘nikmalarni egallashga va doimiy o‘zini rivojlantirishga tayyorlashni ham o‘z ichiga oladi. Bu jarayon yoshlarning kelajakdagi kasbiy yo‘lini belgilashda muhim omil hisoblanadi. Kasbga yo‘naltirishning asosiy maqsadi □ talabalarining shaxsiy qiziqishlari, iqtidorlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda ularni eng mos kasbga yo‘naltirishdir. Bu nafaqat ularning o‘qishdagi muvaffaqiyatini oshiradi, balki kelajakda ish bilan ta’minlanish darajasini ham yaxshilaydi. Kasbga yo‘naltirish jarayonida talabalar o‘z kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, shuningdek, o‘z maqsadlariga erishish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Ta’lim muassasalari va mutaxassislar tomonidan olib boriladigan kasbga yo‘naltirish faoliyati yoshlarning shaxsiy rivojlanishi va kasbiy tayyorgarligini birlashtirgan holda amalga oshiriladi. Bu jarayon doirasida talabalar bilan individual va guruhli maslahatlar, treninglar, seminarlar va amaliy mashg‘ulotlar o‘tkaziladi. Shuningdek, kasblar bo‘yicha ma’lumotlar taqdim etilib, talabalar real ish sharoitlarini o‘rganishga jalb qilinadi. Bunday yondashuv yoshlarning kasbiy qarorlarini ongli va puxta qilishlariga yordam beradi. Kasbga yo‘naltirish jarayonida soft skills, ya’ni shaxsiy va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Chunki zamonaviy ish bozorida texnik bilimlardan tashqari, muloqot qilish, jamoada ishlash, muammolarni hal qilish kabi ko‘nikmalar talab qilinadi. Talabalarni kasbga yo‘naltirish jarayonida ushbu ko‘nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish ularning kelajakdagi muvaffaqiyatini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Soft skills ko‘nikmalari texnik bilimlardan farqli ravishda insonning shaxsiy fazilatlarini va ijtimoiy munosabatlariga bog‘liqdir. Masalan, yaxshi muloqot qilish qobiliyati ish joyida xatolarni

kamaytirishga yordam beradi, jamoada samarali ishlash esa ish unumdorligini oshiradi. Shuningdek, vaqtni boshqarish va stressni boshqarish ko'nikmalari ish jarayonida shaxsning barqarorligini ta'minlaydi. Bu ko'nikmalarni rivojlantirish orqali talabalar nafaqat kasbiy bilimlarni, balki hayotga tayyorgarlikni ham egallaydilar. Kasbiy ta'lim jarayonida soft skills ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan texnologiyalar talabalarni faol ishtirok etishga undaydi. Interaktiv metodlar, masalan, guruh ishlari, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va loyiha asosida o'qitish usullari keng qo'llaniladi. Bu usullar talabalarni mustaqil fikrlashga, ijodiy yondashuvga va hamkorlikka o'rgatadi. Guruhlarda muammoli vaziyatlarni hal qilish orqali talabalar bir-biriga yordam berish, fikr almashish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini oshiradilar.[1; 176]

Individual yondashuv talabalarni kasbga yo'naltirishda muhim ahamiyatga ega. Har bir talabaning qiziqishlari, qobiliyatlari va maqsadlarini hisobga olgan holda yo'naltirish ularning motivatsiyasini oshiradi. O'qituvchilar va murabbiylar talabalar bilan muntazam suhbatlar o'tkazib, ularning kuchli tomonlarini aniqlashlari va zaif jihatlarini mustahkamlashlari kerak. Bu yondashuv yoshlarni shaxs sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi va ularning kasbiy yo'nalishini aniqlashda yordam beradi. O'quv muhitining qulayligi va ijobiyligi soft skills ko'nikmalarini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Ta'lim muassasalari talabalar uchun o'zaro hurmat, hamkorlik va yordamga tayyorlik asosida qurilgan muhit yaratishi lozim. Bunday muhitda talabalar o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari, yangi bilimlarni o'zlashtirishlari va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. Do'stona munosabatlar va jamoaviy ishlash madaniyati shakllantirilishi talabalar uchun ijobiy ta'sir ko'rsatadi.[2; 154]

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari soft skills ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Onlayn platformalar, interfaol dasturlar, virtual muhitlar va simulyatsiyalar talabalarni real ish sharoitlariga yaqinlashtiradi. Bu vositalar orqali talabalar muammolarni hal qilish, muloqot qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini oshiradilar. Virtual loyihalarda ishtirok etish talabalarni vaqtni boshqarish va stressni yengish ko'nikmalarini rivojlantirishga undaydi. O'qituvchilar va murabbiylarning roli soft skills ko'nikmalarini rivojlantirishda juda katta. Ular nafaqat bilim berish, balki talabalarni shaxs sifatida shakllantirish, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlash uchun doimiy qo'llab-quvvatlashlari zarur. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo'llash orqali o'qituvchilar talabalar bilan samarali muloqot o'rnatadilar va ularning individual ehtiyojlarini hisobga oladilar. Bu ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.[3; 198]

Muhokama va natijalar. Kasbiy ta'lim dasturlarini soft skills ko'nikmalarini rivojlantirishga moslashtirish muhimdir. O'quv dasturlarida kommunikatsiya, liderlik, vaqtni boshqarish, ijodkorlik va muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarni o'rgatish

bo'yicha maxsus modullar kiritilishi talabalarni keng qamrovli tayyorlashga yordam beradi. Bu yondashuv ularning kasbiy muvaffaqiyatlarini ta'minlaydi va mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lishlariga imkon yaratadi. Amaliyot soft skills ko'nikmalarini rivojlantirishning muhim vositasidir. Real ish sharoitida talabalar o'z ko'nikmalarini sinovdan o'tkazadilar, jamoada ishlash, muammolarni hal qilish, vaqtni boshqarish va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Amaliyot orqali talabalar o'z bilimlarini amalda qo'llash imkoniga ega bo'lib, kasbiy tayyorgarliklarini mustahkamlaydilar. Baholash tizimi soft skills ko'nikmalarini rivojlantirishda yangi yondashuvlarni talab qiladi. Baholash jarayoni faqat nazariy bilimlarni emas, balki talabalar ko'rsatgan ijtimoiy va shaxsiy ko'nikmalarini ham qamrab olishi kerak. Bu talabalarni faol va mustaqil bo'lishga undaydi va ularning o'sishiga yordam beradi. Baholash tizimi rag'batlantiruvchi va motivatsiyani oshiruvchi tarzda tashkil etilishi muhimdir.[4; 48]

Ota-ona va jamiyatning hamkorligi talabalarni kasbga yo'naltirish va soft skills ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida katta ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandlarini qo'llab-quvvatlab, ularni ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga undashlari zarur. Jamiyat esa yoshlarni kasbiy tayyorgarlik va shaxsiy rivojlanish uchun qulay sharoitlar yaratishi kerak. Bu hamkorlik ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va yoshlarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlaydi. Shaxsiy qiziqishlar va ehtiyojlarni hisobga olgan holda yo'naltirish talabalar motivatsiyasini oshiradi va soft skills ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga yordam beradi. Har bir talabaning o'ziga xos qobiliyatlari, kuchli tomonlari va kasbiy maqsadlari mavjud. Bu jihatlarni inobatga olgan holda yo'naltirish ularni o'z imkoniyatlarini to'liq ochishga undaydi. Jamoaviy hamkorlik soft skills ko'nikmalarini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Jamoaviy loyihalar, guruh muhokamalari va hamkorlikdagi vazifalar talabalarni bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lishga, fikr almashishga va umumiy maqsad yo'lida ishlashga o'rgatadi. Bu jarayon ularning ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi va kelajakda jamoada samarali ishlashga tayyorlaydi. Stressni boshqarish va moslashuvchanlik ko'nikmalarini rivojlantirish ham kasbiy muvaffaqiyat uchun zarurdir. Zamonaviy ish sharoitlari ko'pincha o'zgaruvchan va talabchan bo'lganligi sababli talabalar o'z his-tuyg'ularini boshqarishni, stressga bardosh berishni va yangi sharoitlarga tez moslashishni o'rganishlari kerak. Bu ko'nikmalar ularning ish faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi va ularni yanada mustahkam shaxs sifatida shakllantiradi. Liderlik va tashabbus ko'nikmalarini rivojlantirish talabalarni o'z kasbiy sohalarida faol va mas'uliyatli bo'lishga tayyorlaydi. Liderlik faqat boshqaruv ko'nikmasi emas, balki o'z fikrini ifoda etish, jamoani rag'batlantirish va muammolarni hal qilish qobiliyatidir. Ta'lim jarayonida talabalarni liderlik ko'nikmalarini o'rgatish uchun maxsus treninglar, seminarlar va loyihalar tashkil etish samarali bo'ladi.[5; 162]

Vaqtning boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish talabalarni samarali ishlashga o'rgatadi. Darslar, amaliyotlar, shaxsiy o'rganish va bo'sh vaqtning to'g'ri taqsimlash talabalar uchun muhim ko'nikmadir. Bu ularning stress darajasini kamaytiradi va ish faoliyatida samaradorlikni oshiradi. Vaqtning boshqarish bo'yicha treninglar va mashg'ulotlar talabalarni o'z vaqtini samarali tashkil etishga o'rgatadi. Muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish talabalarni mustaqil fikrlashga va ijodiy yondashuvga undaydi. Ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, yechimlar taklif qilish va ularni amalga oshirish bo'yicha topshiriqlar berish talabalarni faol fikrlashga va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga o'rgatadi. Bu ko'nikmalar ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi.

Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish ham kasbiy tayyorgarlikda ajralmas qismidir. Talabalar o'z fikrlarini aniq va ravshan ifoda eta olishlari, tinglashni o'rganishlari va konstruktiv fikr almashishlari kerak. Muloqot ko'nikmalarini oshirish uchun treninglar, diskussiyalar va jamoaviy ishlarga ko'proq e'tibor berish lozim. Bu ko'nikmalar talabalarni ish joyida samarali muloqot qilishga tayyorlaydi. Ijodkorlikni rivojlantirish esa talabalarni yangi g'oyalar yaratishga va innovatsion yondashuvlarga undaydi. Ta'lim jarayonida ijodiy topshiriqlar, loyiha ishlari va muammoli vaziyatlar orqali talabalar o'z fantaziyasini ishga solishlari mumkin. Ijodkorlik ko'nikmalari ularni kasbiy sohada raqobatbardosh bo'lishiga yordam beradi va yangi imkoniyatlarni ochadi. Shaxsiy mas'uliyatni rivojlantirish ham muhimdir. Talabalar o'z ishlariga va qarorlariga javobgarlikni his qilishlari, o'z-o'zini boshqarish va intizomni rivojlantirishlari kerak. Bu ko'nikmalar ularni mustaqil va ishonchli mutaxassis sifatida shakllantiradi. Ta'lim jarayonida mas'uliyatni oshirish uchun talabalarni rag'batlantirish va ularni faol ishtirok etishga undash zarur.[6; 180]

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, talabalarni kasbga yo'naltirib o'qitishda soft skills ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi yoshlarni nafaqat texnik bilimlar bilan, balki shaxs sifatida ham rivojlantirishga qaratilgan kompleks yondashuvdir. Bu yondashuv orqali talabalar zamonaviy mehnat bozorining talablariga moslashadi, o'z-o'zini boshqarish, samarali muloqot qilish, jamoada ishlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini egallaydi. Natijada, ular nafaqat kasbiy jihatdan, balki shaxs sifatida ham muvaffaqiyatga erishadi, jamiyatda o'z o'rnini topadi va kelajakda barqaror faoliyat yuritishga tayyor bo'ladi. Ushbu texnologiyani ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiyalash uchun o'qituvchilar, ta'lim muassasalari, ota-onalar va jamiyatning hamkorligi zarurdir. Soft skills ko'nikmalarini rivojlantirish yosh avlodni nafaqat kasbiy jihatdan, balki shaxs sifatida ham barkamol va raqobatbardosh qilishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar:

1. Islomova M. Talabalarda kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish texnologiyalari. Toshkent: O‘zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2021. – 176 b.
2. Karimov A. Kasbiy ta’limda soft skillsni o‘rgatish metodikasi. Toshkent: Ta’lim sohasidagi innovatsiyalar, 2020. – 154 b.
3. Tursunov B. Yoshlarni kasbga yo‘naltirishda shaxsiy ko‘nikmalarni shakllantirish. Samarqand: Samarqand davlat universiteti, 2022. – 198 b.
4. Rahimova N. Soft skills va ularning kasbiy muvaffaqiyatdagi o‘rni. Toshkent: Pedagogika va psixologiya jurnali, 2019. – 48 b.
5. Xolmirzaev J. Kasbga yo‘naltirish jarayonida kommunikatsiya va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish. Nukus: Qoraqalpog‘iston davlat universiteti, 2023. – 162 b.
6. Yusupova D. Talabalarni kasbiy tayyorgarlikda liderlik va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika universiteti, 2021. – 180 b.
7. Mamatqulov S. Ta’limda soft skillsni integratsiyalash texnologiyalari. Farg‘ona: Farg‘ona viloyati ta’lim boshqarmasi, 2020. – 170 b.
8. Abdukarimova L. Kasbiy yo‘naltirishda yoshlarning ijodkorlik va moslashuvchanlik ko‘nikmalarini rivojlantirish. Andijon: Andijon davlat universiteti, 2022. – 188 b.